

Mieczysław Lubański, Szczepan W. Ślaga

"Z zagadnień filozoficznego poznania Boga", Ks. Kazimierz Kłósak, Kraków 1979 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 16/1, 163-165

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z ZAGADNIEŃ METAFIZYKI I TEORII POZNANIA

Ks. Kazimierz Klósak, *Z zagadnień filozoficznego poznania Boga*, Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków 1979, tom I, stron 504.

Zagadnienie istnienia Boga należy do jednego z podstawowych problemów, z którymi myśl ludzka ciągle się boryka. Usystematyzowane rozważania tego zagadnienia są jak gdyby przedłużeniem powszechnego i spontanicznego ustosunkowania się do istnienia względnie nieistnienia Boga i z tego względu problem ten jest ciągle żywotny. Toteż nic dziwnego, że nie ustają dyskusje dotyczące się tego przedmiotu. Możliwie pełne ujęcie wspomnianej problematyki zawiera w sobie szereg aspektów, m.in. społeczno-kulturowy, psychologiczny, filozoficzny, teologiczny. W samym aspekcie filozoficznym wyróżnić można szereg prób ujmowania rozważanej problematyki. Co więcej, nawet w tym samym systemie, czy szkole filozoficznej znajdujemy różne stanowiska, koncepcje, interpretacje.

W okresie powojennym w polskiej literaturze filozoficznej ukazało się szereg prac poświęconych problematyce Boga. Z ważniejszych pozycji książkowych można wymienić: liczne serie wydawnicze ukazujące się pod redakcją bpa B. Bejzego (*Aby poznać Boga i człowieka*, Cz. 1: *O Bogu dziś*, Warszawa 1974; *O Bogu i o człowieku*, 2 tomy, Warszawa 1968—69; *Studia z filozofii Boga*, 4 tomy, ATK), niewielką, lecz interesującą pozycję E. Gilsona (*Bóg i filozofia*, Warszawa 1961), a także prace E. L. Mascalla (*Ten który jest*, Warszawa 1958), C. Tresmantanta (*Problem istnienia Boga*, Warszawa 1970), F. Wilczek (*Ontologiczne podstawy dowodów na istnienie Boga*, Warszawa 1958).

Podany wykaz należy uzupełnić pracą K. Klósaka pt. *W poszukiwaniu Pierwszej Przyczyny* (t. 1, Warszawa 1955; t. 2, Warszawa 1957). Ta książka zajmuje szczególne miejsce wśród publikacji teodycealnych. Jest odmienna metodologicznie od obiegowych opracowań w stylu klasycznym przez szeroko rzbudowaną analizę krytyczną bazy przyrodniczej dla różnych form argumentacji za istnieniem Boga. Jest nadto chronologicznie pierwszą powojenną polską monografią, która całe niemal ćwierćwiecze inspirowała do dyskusji i refleksji dotyczących tej problematyki.

Recenzowana praca jest pierwszym tomem monografii poświęconej filozoficznej problematyce Boga. W zamierzeniu Autora miało to być drugie wydanie książki *W poszukiwaniu Pierwszej Przyczyny*. Jednakże w trakcie pracy nad tą pozycją zarówno analizy materiału faktycznego, jak też rzbudowane refleksje metodologiczne uległy zmianie i rozszerzyły się do takich rozmiarów, że w wyniku otrzymaliśmy nową książkę. Autor zawarł tu rezultaty swych dwudziestopięcioletnich wnikliwych przemyśleń.

Na całość pracy składa się obszerne wprowadzenie do filozofii Boga oraz dwie części szczegółowe.

Wprowadzenie porusza zagadnienia typu teoretycznego i metateoretycznego, a więc teorię i metodologię filozofii Boga na tle podzielanej przez Autora teorii bytu.

Część pierwsza poświęcona jest analizie zagadnienia początku trwania czasowego wszechświata w stosunku do problemu istnienia Boga. Zasadniczymi tematami dyskusji są druga zasada termodynamiki, ekspansja wszechświata, argumentacja z zakresu filozofii przyrody. Żadna z wymienionych dróg nie pozwala wykazać początku czasowego wszechświata.

W drugiej części rozważane jest zagadnienie początku życia organicznego w relacji do problemu istnienia Boga. Rozważa tu się krytycznie przyrodnicze i filozoficzne założenia oraz różne wersje tzw. argumentu „biologicznego” na istnienie Boga. Autor wykazuje, że wysunięta w neotomizmie (i przez niektórych utrzymywana do dziś) teza o metafizycznej niemożliwości powstania życia na drodze abiogenezy nie posiada dostatecznego uzasadnienia. Gdyby nawet takie uzasadnienie dało się przedstawić, to i tak z faktu początku czasowego życia na Ziemi niemożliwe byłoby udowodnienie istnienia Boga.

Zgodnie z przyjętym stanowiskiem ks. K. Klósak ujmuje problematykę Boga jako „funkcję ostatecznego tłumaczenia istnienia bytów przygodnych” (s. 88). Nie tyle więc jest istotne, czy świat jest odwieczny, czy nie, względnie czy i jaki jest początek życia organicznego, lecz to, czy przygodny jest istniejący kosmos, względnie czy przygodne są byty żywe. Innymi słowy Autor szuka ostatecznego wytłumaczenia istnienia bytów przygodnych. W związku z tym całość materiałów rozważa na tle wypracowanej przez siebie tzw. abstrakcjonistycznej i ogólnej teorii bytu. W r. IV Wprowadzenia Autor wykazuje, że „... jedynie abstrakcjonistyczne i ogólne ujęcie bytowości prowadzi do konsekwentnego w całej pełni wyrażenia problematyki Boga. (s. 87).

Koncepcja ta jest odmienna od stanowiska konkretystycznego szkoły lubelskiej. Poglądy przedstawicieli tej szkoły poddaje ks. K. Klósak krytyce odrzucając tezę orzekającą, że *quinque viae* są jedynie uwyrażeniem pojęcia bytu. Naszemu Autorowi nie chodzi bowiem o eksplikację koncepcji bytu, ale o ostateczne wyjaśnienie istnienia bytów przygodnych.

Recenzowana praca jest wyrazem takiej filozofii, która w punkcie wyjścia opiera się „materialnie”, (w znaczeniu metodologicznym) na fenomenologii empirycznej. Ta ostatnia mając charakter afilozoficzny stanowi ogólny opis danych doświadczenia (przednaukowego i naukowego), który jest poddawany „obróbce” filozoficznej. Polega ona mianowicie najpierw na ramowym ujmowaniu najbardziej podstawowych aspektów rzeczywistości empirycznej, a następnie wydobywaniu implikacji ontologicznych, które by dawały ostateczne wytłumaczenie (przy pomocy rozumowania redukcyjnego) istnienia bytów przygodnych. Naszym zdaniem metoda (droga „oddolna” uprawiania filozofii) proponowana przez Autora pozwala mówić o istnieniu Boga w sposób nie mniej prawomocny i pewny, jak w klasycznych koncepcjach tomistycznych, a przy tym w sposób intersubiektywnie komunikowalny i kontrolowalny.

Odmienność i związana z tym oryginalność książki K. Klósaka w porównaniu do pokrewnych tematycznie prac innych autorów zasadza się, zdaniem piszących te słowa, przede wszystkim na „czystości” epistemologicznej ujęcia problemu. Autor skrupulatnie przeprowadza swe

badania na terenie ściśle filozoficznym, nie korzysta z przesłanek typu teologiczno-religijnego. Po wtóre, na analizach ściśle systematycznych z pominięciem historii klasycznych „dowodów”, a jeśli odwołuje się do Akwinaty, to jego twierdzenia poddaje daleko idącym korekturom i uściśleniom w oparciu o aktualny stan metodologii nauk. Po trzecie, na wspieraniu się i wykorzystywaniu elementu empirycznego i danych doświadczenia naukowego dla budowania filozofii Boga, utrzymując słusznie, że poznanie naukowe w porównaniu z potocznym daje bardziej pełny obraz świata i pewniejszą wiedzę o nim.

Od strony formalnej należy podkreślić zestawy bibliograficzne. Książka zawiera bibliografię ogólną oraz trzy bibliografie szczegółowe (po *Wprowadzeniu* i po każdej z dwu części pracy). Wykazy te podają najnowsze pozycje z literatury światowej. Część druga książki uzupełniona jest cennym dodatkiem, w którym Autor wyodrębnia różne odmiany teorii abiogenezy i analizuje ich stosunek do katolickiej nauki o stworzeniu życia przez Boga.

Jeżeli po dwudziestu latach od ukazania się *W poszukiwaniu Pierwszej Przyczyny* nazwano tę książkę „very interesting book” (I. Szumilewicz, *Entropy concept in philosophy*, w: *Entropy and information in science and philosophy*, Prague 1975, 238), to o ile bardziej należałoby to powiedzieć o pracy recenzowanej. Lektura książki dowodzi ogromnego wkładu pracy Autora, erudycji i znajomości zarówno wyników nauk szczegółowych, jak i metodologii nauk oraz różnych kierunków i systemów filozoficznych, troski o ścisłość i precyzyjne wyrażanie treści; budzą podziw szczegółowe analizy dokonywane wprost z największą skrupulatnością. Nie można przy tym zapominać o odwadze intelektualnej, która w poszukiwaniu prawdy nakazuje Autorowi rewizję wcześniej sformułowanych twierdzeń, poglądów, aż do ich odwoływania włącznie.

Książka *Z zagadnień filozoficznego poznania Boga* jest zapewne trudna w odbiorze, w niektórych sformułowaniach nawet kontrowersyjna, niemniej niesie ze sobą niezwykle bogaty ładunek informacji i twórczych przemyśleń, który będzie inspirować do dalszych badań. Jako taka stanowi ważki wkład w rozwój rodzimej kultury filozoficznej.

Mieczysław Lubański
Szczepan W. Słaga

JANUSZ SIDOREK

O INGARDENOWSKIEJ TEORII PRZEDMIOTÓW CZYSTO INTENCJONALNYCH

Część II*

Z PROBLEMATYKI KONSTYTUCJI PRZEDMIOTU CZYSTO INTENCJONALNEGO

1. WSTĘP

Zagadnienia dotyczące konstytucji przedmiotu intencjonalnego Ingarden zarysował w § 44 swego *Sporu o istnienie świata — Akt inten-*

* Część I ukazała się w *Studia Phil. Chr* 13 (1979) 2, 163—85, w dziele *Z zagadnień metafizyki i teorii poznania*.